

ELVESZTEGETETT ÉVEK ÉS EGY ELVESZÍTETT GENERÁCIÓ

SZABADOS PÉTER

Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar
„Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola, Pécs

Beérkezett: 2025. augusztus 31., elfogadva: 2025. november 28.

A tanulmány az oktatáspolitikai és a pedagógustársadalom viszonyát vizsgálja a magyar közoktatásban 2022 és 2026 között. A tanulmány először számba veszi a pedagógustársadalomra vonatkozó főbb kormányzati döntéseket, az irányítási struktúra átalakítását, a státusztörvényt, az új teljesítményértékelési rendszert, a NAT-vizsgát és a digitális eszközök használatának korlátozását. Rávilágít az oktatásirányítás diszfunkcionálissá válására és az átgondolt oktatási stratégiát helyettesítő pótcselekvésekre. A tanulmány áttekinti a pedagógustársadalom reakcióját ezekre a döntésekre. A vizsgált periódus első felében a tanári társadalom mintegy 30-40 százaléka aktívan fellépett a rendszer megváltoztatásáért és a tanári életpálya jellemzőinek javításáért, míg a második szakaszban az oktatásban dolgozók zöme a passzív ellenállás és a kivárási álláspontjára helyezkedett. A tanulmány kísérletet tesz a pedagógustársadalomban megfigyelhető eltérő nézetek és attitűdök társadalmi okainak feltárására, megállapítva, hogy jelentős intézményi, települési különbségek mérhetők. Az írás kitér a diákmozgalmak fontos szerepére a kormányzati ciklus során. A tanári szakszervezetek ugyan a kormányzat ellehetetlenítési szándékai ellenére is növelték taglétszámukat, de a magyar pedagógustársadalom érdekvédelmi szervezetsége ennek ellenére európai összehasonlításban továbbra is nagyon alacsony. A szakmai szervezetek felhívták a figyelmet az oktatási rendszer működésének anomáliáira, de a kormányzati döntéseket érdemben nem tudták befolyásolni.

Kulcsszavak: oktatáspolitikai, sztrájk, tüntetés, szakszervezet, diákmozgalom

WASTED YEARS AND A LOST GENERATION

The study examines the relationship between governmental education policy and teachers in Hungarian public education between 2022 and 2026. It reviews the main government decisions concerning teachers, including the restructuring of the governance system, the Status Law, the new performance evaluation system, the NAT examination, and the restrictions on the use of digital devices. The study highlights the dysfunctionality of educational governance and the substitute actions that replaced a coherent educational strategy. It also reviews the responses of the educators to these decisions. In the first half of the examined period, around 30-40 percent of teachers actively campaigned for changes to the system and for the improvement of the teaching career,

---

Levelező szerző: Szabados Péter középiskolai tanár, PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola.
E-mail: szabados.peter@leoweypecs.hu

while in the second half the majority of education workers shifted toward passive resistance and a wait-and-see attitude. The study attempts to explore the social causes of the differing views and attitudes observed within the teaching profession, noting that significant institutional and local variations can be measured. The paper also addresses the important role of student movements during the government cycle. Although teachers' unions increased their membership despite governmental efforts to undermine them, the level of unionization among Hungarian teachers remains very low by European standards. Professional organizations drew attention to the anomalies in the functioning of the education system, but they were unable to influence government decisions significantly.

Keywords: educational policy, strike, protest, trade union, student movement

Bevezetés

A 2022 és 2026 közötti kormányzati ciklusban a végrehajtó hatalom és a pedagógustársadalom között jelentős feszültség alakult ki Magyarországon. A ciklus első felében rendszeressé váltak a tanársztrájkok és különböző más akciók, melyekkel a pedagógusok egy része a kormány oktatáspolitikája ellen tiltakozott, illetve az állami munkaadóval bérharcot vívott. A tanulmány célja a konfliktusok okainak áttekintése és a feszült időszak mérlegének megvonása.

Az ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Kutatóintézetének 2023-ban végzett kutatásában megkérdezett tanárok 58 százaléka vett részt valamilyen tiltakozó akcióban 2022-ben és 2023-ban (*Susánszky 2023*), a szakszervezetek és különböző szakmai szervezetek összestísei alapján pedig a pedagógus-vertikum mintegy 30-40 százaléka kapcsolódott be aktívan a sztrájkokba, tüntetésekbe, vagy polgári engedetlenségi akciókba (*Szabados 2023*). A tanári mozgalmak erejét felerősítette a középiskolás diákmozgalmak és a szülői szervezetek támogatása. Az Európai Unió által támogatott bérfejlesztési folyamat elindulásával a nyílt bérharc 2024-ben befejeződött. Az oktatási rendszer átalakulásáért folytatott küzdelemben a tanárok korábban aktív része jellemzően a passzív ellenállás és a kivárás álláspontjára helyezkedett.

A közoktatásnak elsősorban a diákok érdekeit kell szolgálnia. Miért telt el az oktatás területén újabb négy év anélkül, hogy a diákok jövője szempontjából optimális döntések és folyamatok alapvető feltételei megteremtődtek volna? A különböző politikai erők, a kormányzat, a szakma és a diákság közötti párbeszéd alapján jöhetne létre politikai és társadalmi konszenzus az oktatáspolitikáról és az ifjúsáspolitikáról. Miért kerültek ebben a ciklusban ennek esélyei minden korábbinál távolabbra, és miért vesztek el újabb esztendőik modernizáció és stratégiai gondolkodás nélkül?

A kormányzati struktúra átalakítása a közoktatás vonatkozásában

A ciklus az oktatásirányítás átszervezésével kezdődött 2022-ben. A köznevelés a Belügyminisztérium hatáskörébe került, a szakképzés pedig a Kulturális és Innovációs Minisztérium égisze alá. Az államigazgatási struktúra átszervezése nem járt együtt új oktatáspolitikai koncepció, hosszabb távra szóló stratégia kidolgozásával.

Az ágazat irányításának újabb átalakítása a stabilitás és az összhang hiányát jelezheti. A struktúraváltás negatív üzenete, hogy az oktatás továbbra sem érdemel önálló tárcát Magyarország Kormányában. Ennek hiánya konzerválta az oktatással kapcsolatos felelősségi körök átláthatatlanságát. Az ágazat kormányban való képviselésének súlytalanságára utaló adat az oktatásra fordított kiadá-

sok GDP-hez viszonyított aránya, mely 2022-ben mindössze 2,8 százalék volt, az egyik legalacsonyabb érték az Európai Unió tagországai között (Varga 2024).

Az oktatás alárendelése egy alapfeladataiban rendvédelmi minisztériumnak meglehetősen szokatlan gyakorlat (GPE 2025). Mi indokolhatta ezt a lépést? Milyen előnyökkel járhatott a kormány számára a belügyi szemlélet átültetése az oktatásba? Működőképes lehet egy belügyi, rendőri szemlélet az oktatásban? A politikai kontroll erősítése érdekében zajló központosítás 2011 óta jellemző. A rendszer kritikusi szerint ez nem szolgálja a tanulók érdekeit, sőt a pártállami oktatási rendszer életvilágát idézi fel (Agóra 2013; HAT 2025).

A politikai ellenőrzés egyik fő területe a köznevelési törvény 2021-ben történt, a civil szervezetek iskolai megjelenését korlátozó módosításának szigorú betartatása (2021. évi LXXIX. törvény). Ebben a rendszerben az állami fenntartású feladatellátási helyek sem ezt a szabályozást nem tudták megkerülni, sem a diákok mentális, testi-lelki fejlődése szempontjából fontos, korábban a civilek által biztosított szakmai előadásokat, programokat nem tudták saját erejükből pótolni (CKP 2025).

A parancsuralmi törekvések másik fő célja a 2023. évi LII. „törvény a pedagógusok új életpályájáról” koncepciójában megjelenő vezénylési lehetőség (2023. évi LII. törvény). A tanárhiány béremeléssel való kezelésének megkerülésére biztosíthatott utat a munkaerő átcsoportosítása, vezénylése és végletes kizsákmányolása. Ez jogilag lehetővé tette a fenntartónak, hogy a rendvédelmi dolgozók és bizonyos mértékig az orvosok helyzetéhez hasonlóan különböző feladatellátási helyekre vezényelje az új, „köznevelési alkalmazott” státuszba kerülő dolgozókat (2023. évi LII. törvény).

A 2012-ben létrehozott költséges tankerületi apparátus ebben a ciklusban is fennmaradt. Ezek a szervek fenntartói feladataik mellett politikai ellenőrző szerepet is ellátnak. Az intézményi óraszámkereteket a tankerületek hagyják jóvá. Ez egyfajta szervezeti, egzisztenciális függést jelent, mely az előbb említett két területtel együtt potenciálisan alkalmazható a politikai lojalitás érdekében tett nyomásgyakorlásra.

Mindezzel párhuzamosan tovább működik a szakmai feladatokat ellátó Oktatási Hivatal és regionális intézményrendszere. Ezek azok a tudásközpontok, ahol az oktatás szakmai szervezéséhez megfelelő tudással rendelkező szakemberek a politikai széljártástól függetlenül képesek fenntartani az oktatás működését. A ciklusban jellemző negatív folyamatok közül az egyik legveszélyesebb, hogy a tömeges felmondások miatt ezeknek a tudásközpontoknak a működőképessége bizonytalanabbá vált (MKKSZ 2025). Az elvándorlás okai között az anyagi megbecsülés hiánya mellett megjelent az Oktatási Hivatal dolgozóira nehezedő, erősödő politikai nyomás is (MKKSZ 2025). Fontos hozzátenni, hogy mindezt megelőzően az oktatáskutatás irányításában bekövetkezett változások a megfelelő felkészültségű szakemberek munkájának háttérbe szorulásával jártak már a jelenlegit megelőző kormányzati ciklusokban is (2016. évi CIV. törvény).

A köznevelés alsóbb szintű feladatellátási helyein a politikai akarat az intézményvezetőkön keresztül tud érvényesülni. Még az előző kormányzati ciklusban, 2019-ben megváltozott az intézményvezetői megbízások jogi szabályozása. A 2019. évi LXX. törvény elfogadásával az Országgyűlés módosította a 2011. évi CXC. törvény erre vonatkozó rendelkezéseit. Megszűnt a tantestület és a szülők véleményezési joga, így a minisztérium jogszerűen adhat vezetői megbízást a tantestület, a diákok vagy a szülők körében kevésbé elfogadott pályázóknak. A jogalkotó lehetővé tette, hogy ezeket a személyi döntéseket ne a szakmai teljesítmény, hanem a politikai lojalitás alapján hozza meg a minisztérium.¹

¹ HVG.hu: A belügy nem mondja meg, miért tagadták meg a Kölcsény igazgatójától a folytatást. https://hvg.hu/itthon/20240802_Retvari-nem-kell-megindokolni-miert-utasitottak-el-a-Kolcseny-igazgatojanak-palyazatar

A tanári érdekvégyesítés esélyei

„A politikusok gyakran nem vesznek róla tudomást, hogy az oktatáspolitikai csapatjáték” (Kozma 2012). Ez jellemezte a magyar kormány és a többi oktatáspolitikai szereplő, a szakma, a diákok és a szülők viszonyát 2022 és 2026 között.

A tárgyalt időszakot megelőző ciklus utolsó hónapjaiban a kormány erőteljes lépéseket tett az érdekvégyesítő sztrájkok marginalizálására, de hibásan mérte fel a helyzetet. A tanársztrájkok az új ciklusban intenzívebben folytatódtak. A kormányzat valószínűleg arra számított, hogy a magyar tanártársadalom bizonyos jellemzői miatt a sztrájkhajlandóság alacsony lesz, illetve a társadalmi támogatottság is mérsékelten marad.

A magyarországi pedagógus-vertikum előregedésére a nemzetközi összehasonlító vizsgálatok, például a TALIS (Teaching and Learning International Survey) 2018 (Balázs–Vadász 2019) és hazai kutatások is felhívták a figyelmet (Lannert 2022). A nyugdíjazáshoz közel álló pedagógusok vélhetően már kevésbé érdekeltek az oktatási rendszer megváltoztatásában. Fontos jellemző a tanárok jelentős részének egzisztenciális függése is. A magyar tanárok jelentős része számára a biztonság fontosabb érték, mint a magas jövedelem (Halász 2001; Sági–Varga 2011). Vélhetően az állásbiztonságra törekvés miatt fogadta el a pedagógustársadalom szélesebb körű tiltakozás nélkül a tanárok és a diákok óraszámának brutális emelését 2012-ben, holott látható volt, hogy a túlterhelés a színvonal csökkenéséhez vezethet, és negatívan befolyásolhatja a diákok eredményeit. Az egzisztenciális biztonság elvesztésének kockázata eltérő mértékben érinti a pedagógusok különböző csoportjait. A gyermeküket egyedül nevelő, középkorú nők létbiztonságra való igénye vélhetően különösen fontos. A tankerületektől való szervezeti egzisztenciális függés pedig arra adott lehetőséget, hogy esetlegesen tagozatok, osztálytípusok megszüntetésével, az óraszámkeretek csökkentésével lehessen zsarolni a tantestületeket.

Az egzisztenciális biztonság mellett egyfajta „tudásbiztonság” is fontos szempont lehet a pedagógusok számára. A tanárok egy része vélhetően nem kíván új szakmákat elsajátítani, megújulni, az élet más területein dolgozni. Az idősebb tanárok esetében a munkaerőpiaci-társadalmi környezet sem segítené ezt. Ezt lehet elkényelmesedésnek is tekinteni, más szemszögből nézve viszont a szakmához való hűségként is lehet interpretálni.

Érdekvégyesítési szempontból kontraproduktív az alattvalói politikai kultúra jellemzőinek jelenléte és a jogtudatosság alacsony szintje (Varga 2008; Sík 2017). Fontos szempont a szakszervezeti szervezethez való alacsony mértéke is. Noha a szakszervezeti tagok száma a tárgyalt időszakban emelkedett, a tagsági statisztikák alapján nem haladja meg a 25 százalékot (Szabados 2023). Ezzel szemben az erős érdekvégyesítési képességgel rendelkező pedagógiai kultúrákban ez rendszerint sokkal magasabb. Finnországban például meghaladja a 90 százalékot (Bús 2015).

A kormányzó politikai erők korábbi, 2010 és 2022 közötti oktatáspolitikai teljesítményét fejlődéstörténetként és hanyatlástörténetként is lehetett látni. Ezt részben az okozza, hogy az 1993 és 2010 közötti években, az önkormányzati intézményfenntartás alatt is számos tényező okozott bizonytalanságot, különösen annak 2006 és 2010 közötti szakaszában. Iskolabezárások zajlottak, nőtt a tanárok kötelező óraszámja (Sági–Varga 2011), csoportösszevonások történtek,² a kistélepülések iskolái számos tekintetben kiszolgáltatott helyzetben voltak (Forray 1998). Ezeket a településeken az iskolák államosítása 2012-ben a biztonságérzet növekedését, stabilabb szakmai és anyagi környezetet jelenthetett.

Jellemzően a nagyobb lélekszámú településeken ugyanakkor az iskolák autonómiájának szűkülése, a kötöttebb tananyag-szabályozás, a tankönyvpiaci verseny korlátozása a színvonal csökkené-

² „Bezzeg a szocik alatt nem tüntikéztetek, mi?” <https://nedolgozzingyen.hu/2020/01/30/bezzeg-a-szocik-alatt-nem-tuntikéztetek-mi/> [Letöltve: 2025. 09. 16.]

sének veszélyével járt. A kormányzat vélhetően arra számított, hogy a tanári tiltakozások sporadikusak maradnak, és „nagyvárosi buborékokra”, vagy csak az elit tudatú, elitnek tekintett iskolákra korlátozódnak.

Az oktatásban dolgozók életvilágát azonban jelentős mértékben befolyásolta a COVID-járvány után elszabaduló infláció (KSH 2023), az életkörülmények romlása. A keresetek olyan ütemben veszítettek értékükből, ami már nem csupán elégedetlenséget, hanem tömeges elkeseredést szült. Az oktatáspolitikai hibák korrekciójára való kormányzati hajlandóság hiánya tovább növelte a sztrájk-hajlandóságot.

A középiskolás diákmozgalmak nélkül nem érthető a tanárok és a hatalom viszonyának alakulása a ciklusban. Kiállásuk nem csupán a sztrájkoló tanárok támogatását, hanem az ingadozó pedagógusokra gyakorolt nyomást is növelte. Az oktatás ügye önmagában még nem váltott ki széles körű társadalmi reakciót, ugyanakkor a polgári engedetlenséget folytató tanárok elbocsátása és a tüntető diákok elleni rendőri brutalitás okozta felháborodás már nem elhanyagolható társadalmi támogatást biztosított a pedagógusok számára a hatalommal folytatott bérharcban és a működőképes oktatásért folytatott szakmai küzdelemben (CKP 2022a).

Az ágazati szakszervezetek és más alulról szerveződött tanári szervezetek (Tanítanék Mozgalom, Hívatlanul, Pedagógus Egység, Történelemtanárok Egylete, Magyartanárok Egyesülete, Könyvtárostanárok Egyesülete, a számos csoport hálószerveként működő Civil Közoktatási Platform) 2022-ben megfogalmazott kilenc pontja az oktatásról szóló érdemi és nyilvános párbeszédet, hiteles kormányzati tájékoztatást, a tanárok lejáratainak és megfélemlítésének beszüntetését, a polgári engedetlenség miatt állásukból elbocsátott kollégák visszahelyezését, a tanárok anyagi és erkölcsi megbecsülését, a Nemzeti alaptanterv felülvizsgálatát és megújítását, a szabad tankönyvválasztás visszaállítását követelte (CKP 2022b).

2022-ben és 2023-ban a tanári mozgalmak akciói, a sztrájkok, élelőláncok, flashmobok minden megyére kiterjedtek, és a kistélepüléseken is megjelentek (Szabados 2023). A földrajzi szintlépés mellett az intézménytípusok tekintetében is bővülés következett be. Egyre nagyobb számban kapcsolódtak be az akciókba egyházi, alapítványi, nemzetiségi vagy felsőoktatási fenntartású intézmények, a pedagógiai szakszolgálatok munkatársai, 2023-tól pedig szakképző iskolák is. Szolidaritást vállaltak a tanárokkal más értelmiségiek, illetve a Magyar Tudományos Akadémia is (Szabados 2023).

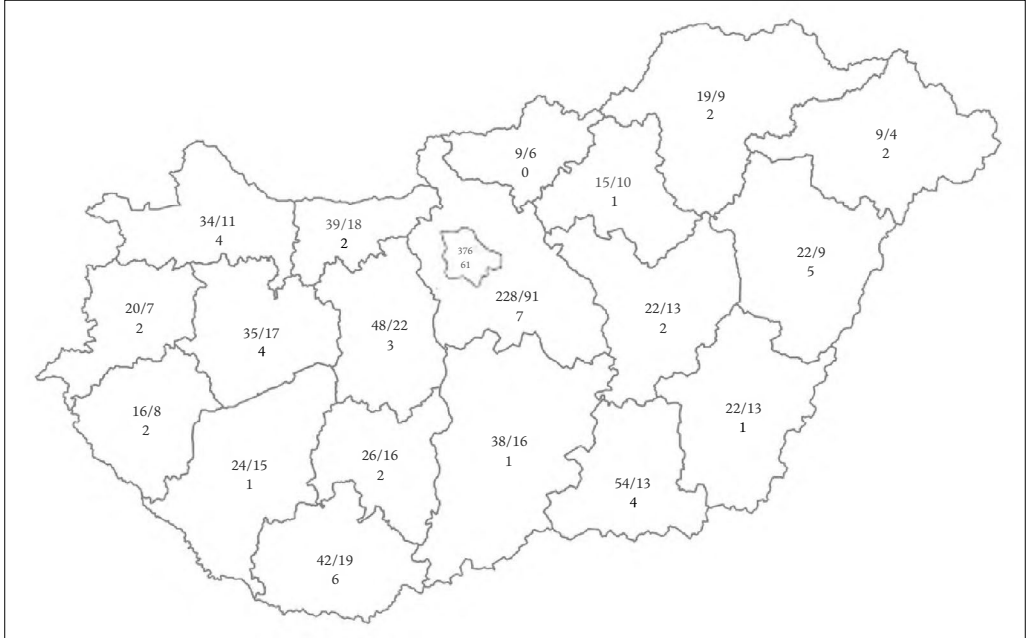
A munkabeszüntetések mintegy 10 százaléka volt polgári engedetlenség (Susánszky 2023). Ez a forma növelte a pedagógusok küzdelmének támogatottságát a diákok és a velük szimpatizáló társadalmi csoportok körében. Ugyanakkor a hatalom számára ürügyet szolgáltatott a számára politikailag nemkívánatos tanerők közoktatásból való eltávolítására.

A legnagyobb feltűnést keltő tiltakozó akciók vélhetően az élelőláncok és a virrasztások voltak. Ugyanakkor 2022 második felében a tanárok korlátozott sztrájkja és a diákok „ülősztrájkjai” együttesen elérték, hogy jellemzően a fővárosban és a megyeszékhelyeken számos intézmény teljesen leálljon. A Civil Közoktatási Platform által összesített, 2022 második felévére vonatkozó adatokat az 1. ábra mutatja. A 2022/2023-as tanévet tekintve 4370 tiltakozó akció, sztrájk, polgári engedetlenség, demonstráció zajlott le országszerte mintegy 369 település 1290 intézményének részvételével (CKP 2023). Az összesítések az összevont intézmények tagintézményeit külön intézménynek tekintik. Az adatok pontatlanok, valószínűsíthetően számos akciót nem regisztráltak.

Az élelőláncok szervezése körül megjelenő együttműködés a különböző intézmények pedagógusai között lehetőséget biztosított volna arra is, hogy hosszabb távon működő hálózatelvi szerveződések jöjjenek létre az egyes településeken. A hierarchizáló, formalizáló törekvések azonban általában éppen az ilyen szervezetek felbomlásához vezettek, mint például a Pécsi Oktatási-Nevelési Társulás esetében is (Szabados 2023). Ezzel elveszett annak a lehetősége, hogy települési szinteken alulról

szerveződő oktatási hálózatok formálódjanak, akár a szülők és a diákok bevonásával. Ez az elszalasztott esély súlyosan befolyásolta az érdekérvényesítési lehetőségeket a ciklus második felében.

A tanári akciók országos elterjedése:

1. ábra: Tiltakozó intézmények száma / tiltakozó intézménynek otthont adó települések száma / diákok ülősztrájkja miatt teljesen leálló intézmények száma 2022 második felében területi bontásban.

Forrás: ckpinfo.hu, CKP 2023

A szakszervezetek a sztrájkok adminisztratív szervezésén kívül jogsegély lehetőségével, illetve jogi képvislettel segítik tagjaikat. A ciklusban lezajlott tanári tiltakozómozgalmak egyik legfontosabb hozadéka, hogy növekedett a munkavállalói jogtudatosság. A szakszervezetek a függetlennek vélt igazságszolgáltatástól vártak eredményes jogorvoslatot és az érdekvédelem területén felmutatható eredményeket. A bírósági ügyek számos különböző témában zajlottak. Az állásukból polgári engedetlenség miatt elbocsátott tanárok jogorvoslatával kapcsolatban született bírósági döntések nagyon hasonló ügyekben teljesen eltérőek. A másodfokon eljáró bíróság két ügyben is megváltoztatta az elsőfokú bírói döntést, az egyik esetben a tankerület, a másik esetben pedig az elbocsátott pedagógusok álláspontját elfogadva (Nagy 2025). A kifizetetlen túlórák miatt számos ügyben kártérítés fizetésére kötelezték a bíróságok a tankerületeket, illetve szülői szervezetek is indítottak pereket (Szülői Hang 2025).

A középiskolás diákmozgalmak szerepe

A diákok alulról szerveződő szolidaritási mozgalma részben a már létező szervezeti keretekre, részben az együttműködés új formáira épült. 2012, a középiskolai és egyetemi hallgatói hálózatok megalkakulása óta a középiskolás diákmozgalmak jelentős evolúción mentek keresztül (Arató et al. 2014; Csáko 2018).

A korábbi ciklusok jellemzőihez képest lényegesen szélesebb körű együttműködés jött létre a diákok között, bár országos lefedettséget most sem tudtak elérni. A központosító, törekvések, hasonlóan az egyes tanári szerveződéseknel tapasztaltakkal, kontraproduktívnak bizonyultak. A diákmozgalmak esetében nagyon nehéz a hosszú távú utánpótlás biztosítása is (*Jancsák 2019*).

A kormányzati propaganda a diákok mozgalmait úgy próbálta beállítani, hogy ezek nem autonóm módon működnek, hanem tanárok és más felnőttek, ellenzéki erők lázítják a diákokat. Nem világos, hogy pusztán a propaganda céljait szolgálta, hogy elvitatták a diákok valóságérzékelő képességét, vagy valójában a kormány valóságérzékelése teljesen hibás, és nincsenek tisztában a diákok elégedettségének mértékével.

A ciklus során a 14–20 év közötti életkorú, közoktatásban tanuló, de már potenciális politikai aktorokként tevékenykedő diákok már nem az államszocialista pártállamban szocializálódtak. A szabadság politikai és gazdasági értékei, illetve az ország politikai légköre között feszülő ellentétet világosan érzékelhetik. A riasztó politikai megosztottság (*Körösi 2012*), az alattvalói politikai kultúra (*Almond–Verba 1963; Csákó 2004; Varga 2008*) számukra idegen. A diákok nyelve, életvilága, gondolatköre más, mint a hatalomé, és a kettő közötti kapcsolat ebben a ciklusban gyakorlatilag megszűnt.

Szükségszerű volt-e ez a generációs szakadás? Számos országban zajlottak a hazaival ellentétes folyamatok. Fiatalok bevonását célzó ifjúságpolitikai stratégiákat alakítottak ki például Ausztriában, Máltán, Észtországban, Argentínában, Brazíliában (*Szabados 2021*). Ezekben az államokban a parlamenti vagy helyi önkormányzati választásokon való részvétel alsó korhatárát 16 évre csökkentették (*Angell 2024; Eichhorn–Berg 2020*). Ausztriában már 2008-tól kezdve megfigyelhető, hogy a középiskolások egy részének választójoggal való felruházása segíti a korosztály közéleti bevonódását, és pozitív hatással van a demokratikus intézményrendszer és értékrend megerősítésére (*Aichholzer–Kritzinger 2020; Zeglovits–Zandonella 2013*). Máltán egy politikailag erősen polarizált társadalomban is egészségesen lehetett a fiatalok közéleti aktivitását növelni, és ezt a konvencionális politikai keretek között tartani (*Borg–Azzopardi 2021*). Skóciában mintegy tíz év tapasztalatai alapján értékeli kedvezően a fiatalok szélesebb körű bevonására történő lépéseket a tudományos kutatások (*Eichhorn 2018; Huebner 2021*). Portugáliában és számos más európai országban még nem változott ugyan a választójog szabályozása, de már többször a törvényhozó testületek napirendjére került a választójog alsó korhatárának csökkentése (*Ribeiro–Malafaia–Ferreira 2023*). Argentínában és Brazíliában célirányos ifjúságpolitikai akcióprogramok kapcsolódtak a választójog reformjához (*Macedo Gonzales 2018*). A posztkommunista Észtországban számos lépést tettek a diákonkormányzatok politikai súlyának növelésére, és 16 éves kortól lehetővé tették az önkormányzati választásokon való részvételt (*Brown-Iannuzzi et al. 2023*). Számos nemzetközi példa mutatja, hogy a fiatalok politikai súlyát és aktivitását hogyan lehet növelni a hagyományos politikai színtereken. A magyar diákok tanárok melletti kiállása ugyanakkor mutatja, hogy a magyar diákok egy jelentős részétől sem idegen a szolidaritás, a közügyek iránti érdeklődés, az aktív állampolgári attitűd (*Szabados 2023*).

A hazai hatalmi aktorok azonban több kormányzati cikluson keresztül elidegenítették ezt a generációt azzal, hogy grassroot (alulról formálódó) szervezeteik javaslataira, követeléseire érdemben nem reagáltak, a döntés-előkészítő folyamatokba nem vonták be őket, gyakorlatilag nem vettek róluk tudomást. A Független Diákparlament átalakulásával létrejött ADOM Diákmozgalmom (*Csákó 2018*) több száz javaslatot közvetített a kormány felé az oktatás megújítására, érdemi válasz nélkül (*ADOM 2025*). Anakronisztikusnak hatnak a diákok számára a pártállamból fennmaradt gyakorlatok, például a tanévnnyitókon és iskolai rendezvényeken politikusok megjelenése és szereplése (*Eötvös Károly Intézet 2016; Lukács 2025*). A nem felmenő rendszerben bevezetett változások, és az ezzel kapcsolatos panaszok felresöprése korábban is rendkívül sérelmes volt a diákok

számára. 2023-ban pedig éppen így keresztülverték a felsőoktatási felvételi pontrendszer átalakítását (339/2022. [IX. 7.] Korm. rendelet).

Politológiai és nevelésszociológiai szempontokból szemlélve a döntő kérdés az, hogy csak egyedi, gyorsan múló példa volt ez a szolidaritásra a rendszerváltás utáni magyar történelemben, vagy ennek a két évként hosszabb távú hozadéka lehet. Szerveződnék-e még diáksztrájkok a tanárok támogatására? 2025-ben Szentesen, a Horváth Mihály Gimnáziumban a diákok ülősztrájkot szerveztek egy tagozat védelmére.³ A 2022 és 2024 közötti időszak adta példák lehetőséget nyújtanak a részvételi politikai kultúra és a társadalmi szolidaritás megerősítésére.

A diákmozgalmak fellépésének intenzitása, a korábbiaknál nagyobb térbeli és társadalmi kiterjedtsége elérte azt, hogy a kormányzat elvesztette az oktatással kapcsolatos kommunikációs tér feletti ellenőrzést. A nyilvánosság uralásáért folyó küzdelem is akadályozza azonban egy akár látens, akár nyílt „együttműködési tér” kialakulását. A tanári megmozdulások eskalációját elkerülhetlenné tette, hogy a hatalom és a szakma közötti konszenzus kialakulását segítő egyeztetési fórumok már a 2010 és 2014 közötti kormányzati ciklusban megszűntek. 2016-ban két egymással szemben álló és párbeszédet nem folytató egyeztető fórum alakult ki (*Bajomi–Csákó 2017*): a kormányzat által bevont szervezeteket tömörítő Országos Köznevelési Tanács és a rendszerkritikus tudásközpontok ernyőszervezeteként szolgáló Civil Közoktatási Platform. A magyar társadalom mély politikai polarizáltsága és megosztottsága (*Körösi, 2011*) abban is tükröződik, hogy e két szervezet között az együttműködés és a konszenzus gyakorlatilag elképzelhetetlen (*Bajomi–Csákó 2017*). A tantárgyakhoz kapcsolódó szakmai egyesületek megnyilvánulásai, például a Történelemtanárok Egyletének tiltakozása az oktatás militarizálásának irányába ható lépések ellen (*Történelemtanárok Egylete 2024*) vagy a Magyartanárok Egyesületének kritikája a tantárgy érettségi vizsgájának megváltoztatása után (*Magyartanárok Egyesülete 2021*) sem generáltak konstruktív vitákat vagy kormányzati önreflexiót.

A tanárhiány és a „státusz törvény”

2023-ban a kormány váratlan jogalkotási lépéssel kívánta orvosolni a tanárhiány súlyosságát. A „státusz törvény” bevezető szövegében is megfogalmazott módon a „pedagógusszakma presztízsét” kívánta erősíteni (2023. évi LII. törvény). A közoktatási szereplőket meglepte, hogy miért nem egy jelentős mértékű béremelés jelenti a „pedagógusszakma presztízsének” növelését.

A ciklusban kialakuló példátlan feszültség egyik fő oka, hogy a tanárhiány tényét és egyre riasztóbb mértékét, illetve a folyamat megállításához szükséges gyökeres oktatáspolitikai fordulat szükségességét a kormányzati kommunikáció nem ismerte el. Nahalka István mutatott rá, hogy a hivatalos adatok titkolása miatt gyakorlatilag „barkácsolt statisztikák” alapján zajlik a vita a tanárhiány mértékéről (*Nahalka 2022*).

A Lannert Judit vezetésével, az Európai Bizottság Magyarországi Képvisellete megbízásából 2022-ben készült kutatás szerint a tanárhiány mértéke a hátrányos helyzetű iskolákban már 13–15 százalék körül volt 2022 elején (*Lannert 2022*). A felsőoktatásba felvételiző hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű tanulók aránya a 2010-ben mért 8 százalékról 3 százalék alá csökkent (*Varga 2024*). Ez megkérdőjelezi, hogy a korábbi kormányzati ciklusok alatt megtorpant felsőoktatási expanzió (*Kozma–Híves 2014*) olyan rétegek gyermekeinek bevonásával indulhasson újra, akik korábban jellemzően nem jutottak be a felsőoktatásba. A magyar oktatási rendszerben

³ *Megtiltott hagyományok és beszűntetett órák: tovább zajlik a drámatagozat ellehetetlenítése Szentesen.* <https://szeged365.hu/2025/09/05/megtiltott-hagyományok-es-beszuntetett-orak-tovabb-zajlik-a-dramatagozat-ellehetetlenitese-szentesen/> [Letöltve: 2025. 09. 16.]

továbbra is megoldatlan kulcsprobléma az oktatási szegregáció, az emberi erőforrások hiánya pedig tovább súlyosbítja ezt (Kende 2025).

A tanári pálya presztízsének kérdése természetesen nem szűkíthető a bérhelyzetre. A tanári attitűd összetevőit a nemzetközi szakirodalom alapján vizsgálta Fehérvári Anikó szisztematikus szakirodalmi áttekintése (Fehérvári 2016). A tanulmány alapján a legfontosabb profaktorok az autonómia, a valahova tartozás, a felelősségvállalás, a társadalmi megbecsülés, a támogató munkaközösség, a kreatív, értelmiségi lét (Fehérvári 2016).

A köznyelvben státusztörvénynek nevezett „törvény a pedagógusok új életpályájáról” azonban nem a fenti profaktorok szerinti pedagógus életmodell jogi keretrendszerének kialakítását szolgálta, hanem vélhetően elsősorban azt a taktikai célt, hogy a bérhelyzetről szóló diskurzust a státusz-törvényről szóló vita váltsa fel. Ez azonban éppen azzal járhatott, hogy a törvény tartalma révén a pedagóguspálya még kevésbé legyen vonzó.

Negatív üzenete volt annak, hogy a kormány a magyarországi pedagógus-vertikum bérfel fejlesztését az uniós források érkezéséhez kötötte. Ez részben azt közvetítette, hogy a magyar kormány számára nem fontos a saját pedagógusai, részben azt, hogy Magyarország képtelen saját forrásból egy stratégiai ágazat számára megfelelő forrásokat biztosítani.

A törvénytervezet legfontosabb stratégiai célja vélhetően a munkaerő átcsoportosításának lehetővé tétele (2023. évi LII. törvény). Ez abból is látható, hogy a törvénytervezet megjelenését követő érdekvédelmi küzdelem különböző színterein nem sikerült elérni a szakmának, hogy ennek elvi lehetősége kikerüljön a törvényből, míg mintegy harminc más kérdésben a kormányzat meghátrált (PDSZ 2023).

A törvénytervezet másik stratégiai célja a pedagógusok nagyobb mértékű hatalmi ellenőrzése. A törvénytervezet számos pontja gyakorlatilag a politikai hatalom kritikátlan szolgálóivá kívánta tenni az autonómiájuk egy részétől már korábban megfosztott pedagógusokat. A törvénytervezet első változata szerint a pedagógusok nem fogalmazhattak meg olyan kritikát a rendszerrel szemben, mely az oktatásba vetett közbizalmat alááshatná (PDSZ 2023).

Az intézmények pedagógiai programjának, illetve szervezeti és működési szabályzatának elfogadása a tervezet értelmében kikerült volna a tantestületek hatásköréből, és a tankerületek feladatává vált volna. A dolgozók személyes munkaeszközeit ellenőrizhetővé kívánta tenni a törvénytervezet. A köznevelési foglalkoztatott jogi státuszba kerülők munkaügyi vitáinak jogi rendezését a közigazgatási bíróságok ügykörébe helyezte a törvény (MHB 2023).

A státusztörvény tervezetében is megjelent a szakszervezetek érdekvédelmi lehetőségeinek és érdekvégyesítő képességének korlátozására irányuló törekvés. A tervezet értelmében a kormány szakmai érdekegyeztetést csak a korábban általa létrehozott, korporatív Nemzeti Pedagógus Kar (2011. évi CX. törvény) képviselőivel köteles folytatni, az alulról szerveződő szakszervezetekkel nem. A velük való érdekegyeztetést csak a munkaügyi kérdésekre korlátozottan írta elő a törvénytervezete (2023. évi LII. törvény). A törvényt övező viták során elsősorban a pedagógusok fokozott ellenőrzését célzó hatalmi törekvések esetében engedett a kormány, ezek jelentős része kikerült a tervezetből (PDSZ 2023). Talán ennek is köszönhető, hogy míg a 2023 első felében az ELTE pedagóguskutatásának felmérése szerint (Susánszky 2023) a megkérdezett tanárok 46%-a tartotta elképzelhetőnek, hogy a státuszváltás miatt felmondjon, végül azonban csak 4314 tanár, a hazai pedagógus-vertikum körülbelül 5%-a hagyta el a közoktatást (Szopkó–Szabó 2023).

A státusztörvény parlamenti elfogadását követően kezdődött a bérfel fejlesztési folyamat. Ennek súlyos hiányossága, hogy a nevelési-oktatási munkát közvetlenül segítő munkatársakra (NOKS) nem terjedt ki (PDSZ 2023). Ezért rendkívül rossz üzenete van annak, hogy a kormányzat évekkel a pedagógusbér-fejlesztési folyamat elindulása után sem kezdte meg az érintett dolgozók méltánytalanul alacsony bérének jelentős fejlesztését.

A státusz törvényhez kapcsolódott a pedagógusok új teljesítményértékelési rendszerének (TÉR) bevezetése (18/2024. [IV. 4.] BM rendelet). A feszült, konfliktusokkal terhelt időszak nem volt ideális egy konszenzust és szakmaiságot igénylő koncepció kipróbálására. A szakszervezetek elutasították a rendszert, mert annak elveit, az Európai Unió elvárásait figyelmen kívül hagyva, nélkülük dolgozta ki a kormány (PDSZ 2024a). A TÉR körüli diskurzus tanárközpontú maradt, és nem a diákokról szólt. A rendszerhez kapcsolt rendkívül minimális anyagi differenciálás kizárta, hogy a rendszer bármilyen motiváló hatással bírjon, és a diákok érdekében végzett magasabb színvonalú munkára ösztönözze a pedagógusokat (PDSZ 2025). Nemzetközi példák tanulmányozása felderíthetett volna valódi, és a diákok érdekeit szolgáló ösztönzőket, például a magasabb minőségi kategóriába lépő tanárok óraszámának csökkentését, hasonlóan például a francia rendszerhez (*Ministere de L'Education* 2013). A diszfunkcionális kormányzati struktúra egy újabb adminisztrációs terhet és felesleges feszültségforrást szült. Aggályok merültek fel a rendszerben megjelenő adatok tárolásával és a jogorvoslati lehetőség hiányával kapcsolatban.

A tartalmi szabályozás kérdései és a NAT-vizsga

A rendszerváltás után bevezetett Nemzeti alaptanterveket bizonyos ritmus szerint rendszeresen felülvizsgálták (*Chrappán* 2022). A 2020-ban bevezetett, NAT 2020 néven ismert tartalmi szabályozás korrekcióját azonban hiába remélték a pedagógusok. A várható kritikákkal való szembenézés elkerülését vélhetően kommunikációs szempontok motiválták. Az oktatásért felelős miniszter ugyanakkor váratlanul kötelező továbbképzést és vizsgát írt elő a tanárok számára az inkább felülvizsgálatra, mintsem memorizálásra szoruló NAT 2020 tartalmából.

Az ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Kutatóintézete által készített, korábban már említett kutatásban (*Susánszky* 2023) a megkérdezett tanárok 59 százaléka nevezte meg a nem megfelelő tananyag-szabályozást az oktatási rendszer egyik legfontosabb problémájaként. Az érdemi társadalmi egyeztetés nélkül, rendeleti úton bevezetett NAT 2020 (*Chrappán* 2022) elfogadottsága a tanárok körében alacsony (*Susánszky* 2023). Számos tanár vélhetően soha nem olvassa ezeket a dokumentumokat, az oktatás kimenetorientált. Ennek lehetnek előnyei a középfokú oktatásban, mint például a felsőoktatásba való bejutásra való nagyon tudatos és szisztematikus felkészítés. Ugyanakkor egy holisztikusabb megközelítésben veszélyek is kirajzolódnak. Arató és Szerpák (2020) tanulmánya szerint a kimenetközpontról tanítás számos negatív hatással járhat. A fentiekben vázolt gyakorlatot vélhetően egy szakmailag kiváló és társadalmi konszenzust élvező alaptanterv sem változtatná meg. A NAT-vizsga ugyanakkor ráirányíthatta volna a figyelmet a tartalmi szabályozással kapcsolatos anomáliákra.

Nahalka István szerint a NAT és a kerettantervek „a pedagógiai kultúra megújulásának gátjai” (*Nahalka* 2020). Különösen kontraproduktív a magyar pedagógiai kultúrában egyébként is nehézkesen működő differenciálás szempontjából. A NAT-vizsga azonban inkább elterelte a figyelmet a tartalmi szabályozás ciklusokon átívelő dilemmáiról, és csak egy költséges pótcselekvésnek bizonyult. A szembenézés és a társadalmi vita hiánya újabb elvesztegetett éveket jelent az oktatás minőségi megújulása szempontjából.

A feszültséget növelte, hogy a kormányzat részéről ebben a ciklusban sem volt fogadókészség a szakma és a diákmozgalmak által is sokat bírált tankönyvpiaci központosítás korrekciójára. Az ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Kutatóintézetének vizsgálatában 2023-ban megkérdezett tanárok a legnagyobb, 50 százalékos arányban a tankönyvből kottát jelölték meg azok között a lehetséges tiltakozási formák között, melyekbe a jövőben hajlandóak lennének aktívan bekapcsolódni (*Susánszky* 2023). Ennek alapján a gyenge tankönyvek és segédesszközök (például atlaszok) jelentik az oktatáspolitikával kapcsolatos tanári frusztráció egyik legfontosabb okát.

A tankönyvpiacon nincsen arra ösztönző verseny, hogy a diákok számára könnyebben használható, igényesebb tankönyvek készüljenek. A hivatalosan használható tankönyvekkel kapcsolatban felmerült minőségi problémák jelentős része vélhetően arra vezethető vissza, hogy ezek a tankönyvek irreálisan rövid idő alatt készültek. Egyrészt tárgyi tévedések maradnak a tankönyvekben, másrészt a diákok számára nem felhasználóbarát módon jelennek meg tananyagok. A tankönyvek ingyenesek, de az iskolákban egy részüket nem használják, mert nehezítik a diákok és tanáraik dolgát.

Az iskolai telefonhasználat

A ciklus második felében a digitális eszközök iskolai használatának korlátozását célzó rendelet keltett újabb feszültséget a kormányzat és a szakma között (245/2024. [VIII. 8.] Korm. rendelet). A digitális eszközök, elsősorban a mobiltelefonok túlzott és egészségtelen használata valós pedagógiai probléma. Az ágazatért felelős minisztérium, illetve a fenntartó tankerületek a bevezetés dátumáig nem biztosították a rendelet bevezetéséhez szükséges feltételeket, a felelősséget viszont az intézményekre hárították. A szakszervezetek már korábban felhívták a figyelmet arra, hogy a szabályozást az intézmények saját hatáskörében kellene hagyni (PDSZ 2024b).

A vonatkozó rendeleti jogalkotáshoz nem kapcsolódtak a szülők, gondviselők felvilágosítására irányuló kampányok, illetve a mentálhigiénés, pszichológiai segítségnyújtás eszközrendszerének fejlesztése, a problémával tudományos igénnyel foglalkozó szervezetek egy részét (például a Magyar Pszichológiai Társaságot) pedig már korábban kitiltották az iskolákból (2021. évi LXXIX. törvény).

A politikai hatalom és a pedagógusszakma közötti viszony tartós elhidegülése káros a közoktatásban tanuló diákok számára. A hatalom nem támaszkodik a szakma segítségére, a szakma viszont önmagában nem tud jelentős változásokat indukálni az oktatási rendszerben. A pedagógusok jelentős része által tanúsított passzív ellenállás és kivárási állapota sem mozgósítja az oktatás fejlődéséhez szükséges energiákat. Ennek a helyzetnek nincsenek nyertesei. A gyermekek jövője érdekében kialakítandó oktatáspolitikai konszenzus nélkül nem indulhat látványos fejlődés a közoktatásban. A változáshoz hangulatváltásra van szükség a szakmában, ennek pedig nélkülözhetetlen feltétele a rendőri szemlélet megváltozása a hatalom részéről.

IRODALOM

- AICHHOLZER, J. & KRITZINGER, S. (2020) Voting at 16 in practice: A review of the Austrian case. In: EICHHORN, J. & BERGH, J. (Eds), *Lowering the voting age to 16*. Palgrave Macmillan. pp. 81–101. https://doi.org/10.1007/978-3-030-32541-1_5
- ADOM Diákmozgalom (2025) *Javaslatcsomag 2025*. <https://adommozgalom.hu/wp-content/uploads/2025/04/JAVASLATCSOMAG-2025.pdf>
- AGÓRA (2013) *Agóra Oktatási Kerekasztal: Oktatáspolitikai alapvetések*. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest. <http://mek.oszk.hu/12600/12613/12613.pdf>
- ALMOND, G. & VERBA, S. (1963) *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Brown and Company, Boston, Little.
- ANGELL, K. (2024) Should We Increase Young People's Voting Power? *Ethic Theory Moral Practice*, 1–18. <https://doi.org/10.1007/s10677-024-10443-2>
- ARATÓ F., BIGAZZI S., RESTÁS P., SERDÜLT S. & TAKÁCS B. (2014) Párbeszédhiány és kettős kommunikáció: Diákmozgalom 2012–2013 fordulóján. *Educatio*, No. 1. 143–153.
- ARATÓ F. & SZERPÁK T. (2020) A jó tanuló félrevezetése – tantárgyi témazáró dolgozatok elemzésének első tanulságai. *Autonómia és Felelősség Neveléstudományi Folyóirat*, Vol. 5. No 1–4. pp. 83–100.

- BALÁZS I. & VADÁSZ Cs. (2019) *Talis 2018 Összefoglaló jelentés*. https://www.oktatas.hu/pub_bin/download/kozoktatas/meresek/talis/TALIS_jelentes_2018.pdf
- BAJOMI I. & CSÁKÓ M. (2017) Fórumok és tiltakozómozgalmak a közoktatásban [Forums and Protest Movements in Public Education]. *Educatio*, Vol. 26. No. 4. pp. 528–539. <https://doi.org/10.1556/2063.26.2017.4.2>
- BORG, M. & AZZOPARDI, A. (2021) Political interest, recognition and acceptance of voting responsibility, and electoral participation: young people's perspective. *Journal of Youth Studies*, Vol. 25. No. 4. pp. 487–511. <https://doi.org/10.1080/13676261.2021.1902963>
- BROWN-IANNUZZI, J. L., COOLEY, E., CIPOLLI, W. & PAYNE, B. K. (2023) Who gets to vote? Racialized mental images of legitimate and illegitimate voters. *Social Psychological and Personality Science*, Vol. 14. No. 3. pp. 356–365.
- BÚS E. (2015) Tanárképzés Finnországban. *Iskolakultúra*, Vol. 25. No. 11. pp. 17–28.
- CKP (2016) *A Civil Közoktatási Platform Alapító Nyilatkozata*. <http://ckp.tanitanek.com/2016/02/>
- CKP (2017) *A hazai közoktatási rendszer megújításának első, halaszthatatlan lépései*. <https://drive.google.com/file/d/0BByNEJmfFRyJwaGIVODJSZnliUW8/view>
- CKP (2022a) *Térképen a kirúgások utáni tiltakozási hullám*. <https://ckpinfo.hu/2022/11/26/osszesített-terkepen-az-oszi-tiltakozasok/>
- CKP (2022b) *Változást az oktatásban! – Magyarázat a 9 ponthoz*. <https://ckpinfo.hu/2022/10/28/valtozast-az-oktatasban-magyarazat-a-9-ponthoz/>
- CKP (2023) *Országos az elégedetlenség – Az őszi tiltakozási hullám 2700 eseménye látható térképünkön*. <https://ckpinfo.hu/2022/11/26/osszesített-terkepen-az-oszi-tiltakozasok/>
- CHRAPPÁN M. (2022). A NAT evolúciója 2010–2021 között [Evolution of the National Core Curriculum between 2010–2021]. *Educatio*, Vol. 31. No. 1. pp. 30–47. <https://doi.org/10.1556/2063.31.2022.1.3>
- CSÁKÓ M. (2004) Ifjúság és politika. A politikai szocializáció. *Educatio*, Vol. 13. No. 4. pp. 535–550. <https://epa.oszk.hu/01500/01551/00030/pdf/>
- CSÁKÓ M. & SÍK D. (2016) Állampolgári szocializáció a kivándorlás árnyékában. In: Nagy, Á. (ed) *Margón kívül: magyar ifjúságkutatás 2016*. Excenter Kutatóközpont. pp. 237–257.
- CSÁKÓ M. (2018) Politikai szocializáció serdülő korban. *Metszetek*, Vol. 7. No. 3. pp. 27–42. https://metszetek.unideb.hu/files/metszetek_201803_07_csako.pdf
- EICHHORN, J. (2018) Votes At 16: New Insights from Scotland on Enfranchisement. *Parliamentary Affairs*, Vol. 71. No. 2. pp. 365–391. <https://doi.org/10.1093/pa/gsx037>
- Eötvös Károly Intézet (2016) *Az Eötvös Károly Intézet elemzése az iskolai ünnepségeken megjelenő párt-politikusokról, pártpolitikáról*. <https://www.ekint.org/autonomiavedelem/2016-03-16/iskolai-unnep-segek-es-partpolitika>
- FEHÉRVÁRI A. (2016) Milyen a jó iskola a tanárok szerint? In: Vámos Á. (ed) *Tanuló pedagógusok és az iskola szakmai tőkije*. ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar. pp. 17–36.
- FORRAY R. K. (1998) *A falusi kisiskolák helyzete*. Oktatókutatási Intézet.
- GPE (2025) *Strategic plan 2021–2025*. <https://www.globalpartnership.org/content/gpe-2025-strategic-plan>
- HALÁSZ G. (2001) *A magyar közoktatás az ezredfordulón*. Okker Kiadó.
- HAT (2025) *Hálózat a Tanszabadságért*. <https://www.facebook.com/p/HATH%C3%A11%C3%B3zat-a-Tanszabads%C3%A1g%C3%A9rt-100068990299048/>
- HUEBNER C. (2021) How Young People in Scotland Experience the Right to Vote at 16: Evidence on 'Votes-at-16'. Scotland from Qualitative Work with Young People. *Parliamentary Affairs*, Vol. 74. No. 3. pp. 563–580. <https://doi.org/10.1093/pa/gsab017>

- JAKAB GY. (2020) A közvetlen állampolgári nevelés hazai hagyományairól. *Történelemtanítás online történelemdidaktikai folyóirat*, 55, Új folyam, Vol. 11. No. 1–2. https://epa.oszk.hu/01900/01954/00026/pdf/EPA01954_tortenelemtanitas_11_01_07_Jakab.pdf
- JANCSÁK CS. (2019) *Fejezetek a magyarországi hallgatói mozgalmak történetéből*. Belvedere.
- KENDE Á. (2025) *Döbbenetes mértékű iskolai szegregációra világít rá egy friss ombudsmani jelentés*. <https://qubit.hu/2025/11/04/dobbenetes-merteku-iskolai-szegregaciona-vilagit-ra-egy-friss-ombudsmani-jelentes>
- KOZMA T. (2012) *Oktatáspolitiká*. Budapest–Debrecen.
- KOZMA T. & HÍVES T. (2014) Az expanzió vége? *Educatio*, Vol. 23. No. 2. pp. 239–252.
- KÖRÖSÉNYI A. (2012) A politikai polarizáció és következményei a demokratikus elszámoltathatóságra. Magyar Politika, 1999-2010. In: BODA ZS. & KÖRÖSÉNYI A. (eds) *Van irány? Trendek a magyar politikában*. Új Mandátum Könyvkiadó, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet. pp. 284–309.
- KSH (2023) *Decemberben 24,5%-kal, 2022-ben átlagosan 14,5%-kal nőttek az árak*. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/far/far2212.html>
- LANNERT J. (2022) *Zárótanulmány az emberierőforrás-szűkösségről a magyar közoktatásban*. T-TUDOK Tudásmenedzsment és Oktatókutatás Központ Kft. https://www.t-tudok.hu/files/2/kutatasi_zaro-jelentes_t-tudok_magyar_210x297mm.pdf
- LUKÁCS CS. (2025) *Politikai propaganda egy budapesti gimnázium tanévnyitói ünnepségén*. <https://hang.hu/belfold/politikai-propaganda-egy-budapesti-gimnazium-tanevnyito-unnepesen-179985>
- MACEDO GONZALES, J. E. (2018) Derechos políticos de los niños y adolescentes en América Latina. *Revista de Derecho*, No. 50. pp. 46–71. <https://doi.org/10.14482/dere.50.0003>
- Magyartanárok Egyesülete (2021) *A Magyartanárok Egyesületének állásfoglalása az új érettségi vizsgamodellről és a készülő követelményrendszerrel*. <https://magyartanarok.wordpress.com/2021/02/22/a-magyartanarok-egyesuletnek-allasfoglalasa-az-uj-erettsegi-vizsgamodellrol-es-a-keszulo-kovetelmenyrendszerrol/>
- Ministere De l'Education (2013) *Les enseignants du second degré public déclarent travailler plus de 40 heures par semaine en moyenne*. <https://www.education.gouv.fr/les-enseignants-du-second-degre-public-declarent-travailler-plus-de-40-heures-par-semaine-en-moyenne-10784>
- MHB (2023) *A Magyar Helsinki Bizottság hivatalos honlapja*. <https://helsinki.hu/statusztorveny/>
- MKKSZ (2025) *Bértárgyalás ismételt kezdeményezése az Oktatási Hivatal dolgozóinak alacsony keresete miatt*. <https://www.mkksz.org.hu/rovatok/rovatok1/hirek/1545-bertargyalas-ismetelt-kezdemenyezese-az-oktatasi-hivatal-dolgozoinak-alacsony-keresete-miatt>
- NAGY G. (2025) *Miért döntenek a bíróságok másképpen az ugyanolyan tanárperekben?* <https://www.szavon.hu/2025/08/12/miert-dontenek-a-birosagok-maskepben-az-ugyanolyan-tanarperekben/>
- NAHALKA I. (2020) A közoktatás központi tartalmi szabályozásának két paradigmája. *Új Pedagógiai Szemle*, Vol. 70. No. 7–8. pp. 99–142.
- NAHALKA I. (2021) A pedagógushíányról. *Pedagógusok Lapja*, Vol. 77. pp. 5–7.
- NAHALKA I. (2022) Közoktatáspolitiká 2018-2022. *Educatio*, Vol. 31. No. 1. pp. 4–29.
- PDSZ (2024a) *„Tiltakozunk a pedagógusok teljesítményértékelési rendszere ellen!”* <https://pdsz.hu/tiltakozunk-a-pedagogusok-teljesitmenyertekelesi-rendszere-ellen/>
- PDSZ (2024b) *A PDSZ közleménye az iskolákban tiltott és korlátozott tárgyakról szóló rendelettervezetről*. <https://pdsz.hu/a-pdsz-kozlemenye-az-iskolakban-tiltott-es-korlatozott-targyakrol-szolo-rendelettervezetrol/>
- PDSZ (2025) *Pedagógusok a teljesítményértékelésről*. <https://pdsz.hu/pedagogusok-a-teljesitmenyertekelesrol/>

- RIBEIRO, N., MALAFAIA, C. & FERREIRA, T. (2023) Lowering the voting age to 16: Young people making a case for political education in fostering voting competencies. *Education, Citizenship and Social Justice*, Vol. 18. No. 3. pp. 327–343. <https://doi.org/10.1177/17461979221097072>
- SÁGI M. & VARGA J. (2011) Pedagógusok. In: Balázs É., Kocsis M. & Vágó I. (eds) *Jelentés a magyar közoktatásról 2010*. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet. pp. 295–324.
- SIK D. (2017) A politikai kultúra mintázatai Európában. *Educatio*, Vol. 26. No. 1. pp. 49–62. <https://doi.org/10.1556/2063.26.2017.1.5>
- SUSÁNSZKY P. (2023) *Pedagóguskutatás 2023. Gyorsjelentés*. Társadalomtudományi Kutatóközpont. https://politikatudomany.tk.hu/uploads/files/Pedagoguskutatas_gyorsjelentes.pdf
- SZABADOS P. (2021) Választójog 16 éves kortól – elég érettek az iskolák? *Autonómia és Felelősség Neveléstudományi Folyóirat*, Vol. 6. No. 1–4. pp. 19–28. <https://doi.org/10.15170/AR.2021.6.1-4.2> [Letöltve: 2025. 03. 02.]
- SZABADOS P. (2023) A szolidaritás éve: Diákmozgalmak és tanári megmozdulások 2022-ben Magyarországon. *Iskolakultúra*, Vol. 33. No. 7. pp. 36–54. <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/44517>
- SZOPKÓ Z. & SZABÓ K. (2023) *A pedagógusok öt százaléka, összesen 4314 tanár mondott fel idén az állami iskolákban*. <https://atlatzso.hu/oktatas/2023/12/01/a-pedagogusok-ot-szazaleka-osszesen-4314-tanar-mondott-fel-iden-az-allami-iskolakban/>
- Szülői Hang (2025) *Kipereltük a Belügy eltitkolt adatait: a szülők többsége nem támogatja a kompetenciamérés beszámítását*. <https://szuloihang.hu/2025/07/06/kipereltuk-a-belugy-eltitkolt-adatait-minimalis-szuloi-tamogatottsaga-van-a-kompetenciameres-eredmenyek-beszamitasanak/>
- Történelemtanárok Egylete (2024) *Tiltakozás a honvédelem tantárgy kiterjesztése és a militarista szemlélet ellen*. <https://tte.hu/tiltakozas-a-honvedelem-tantargy-kiterjesztese-es-a-militarista-szemlelet-ellen/>
- VARGA J. (2024) *A közoktatás indikátorrendszere 2023*. HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont.
- VARGA T. (2008) Magyar politikai kultúra és történelmi-politikai tudat a kétezres években. *Jura*, Vol. 2008. No. 2. pp. 115–123. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8840104>
- ZEGLOVITS, E. & ZANDONELLA, M. (2013) Political interest of adolescents before and after lowering the voting age: the case of Austria. *Journal of Youth Studies*, Vol. 16. No. 8. pp. 1084–1104. <https://doi.org/10.1080/13676261.2013.793785>

Jogszabályok

2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről. <https://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=a1100190.TV>
2016. évi CIV. törvény a központi hivatalok felülvizsgálatával és a járási (fővárosi kerületi) hivatalok megerősítésével összefüggő egyes törvények módosításáról, valamint egyes költségvetési szervek feladatainak átadásáról. <https://njt.hu/jogszabaly/2016-104-00-00>
2019. évi LXX. törvény a közneveléssel összefüggő egyes törvények módosításáról és a nemzeti köznevelés tankönyvellátásáról szóló 2013. évi CCXXXII. törvény hatályon kívül helyezéséről. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1900070.TV#lbj0id9c5a>
2021. évi LXXIX. törvény a pedofil bűnelkövetőkkel szembeni szigorúbb fellépésről, valamint a gyermekek védelme érdekében egyes törvények módosításáról. <https://njt.hu/jogszabaly/2021-79-00-00>
2023. évi LII. törvény a pedagógusok új életpályájáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2300052.tv>
- 339/2022. (IX. 7.) Korm. rendelet indokolás a felsőoktatási felvételi eljárásról szóló 423/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet módosításáról szóló 339/2022. (IX. 7.) Korm. rendelethez. <https://njt.hu/jogszabaly/2022-339-K3-22>

245/2024. (VIII. 8.) Korm. rendelet a nevelési-oktatási intézményekben a tiltott és a használatában korlátozott tárgyak köréről, valamint a tárgyakra vonatkozó eljárásrend részletes szabályairól. <https://njt.hu/jogszabaly/2024-245-20-22>

18/2024. (IV. 4.) BM rendelet a pedagógusok teljesítményértékeléséről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2400018.bm>

Open Access nyilatkozat: A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)